

Od povedane do natisnjene domoznanske besede

(Ob 50-letnici Loških razgledov)

Poleti 1937 ustanovljeno Muzejsko društvo v Škofji Loki je v svoja prva društvena pravila zapisalo, da je društveni namen pospeševati domoznanstvo na zgodovinskem, zemljepisnem, narodopisnem in prirodopisnem področju na ozemlju nekdanjega freisinskega loškega gospostva. Zato bo, prvič, zbiralo, sprejemalo v hrambo in s tem pospeševalo ohranitev naravnih, materialnih in duhovnih pričevanj o preteklosti in sodobnosti na širšem škofjeloškem območju ter ustanovilo muzejsko zbirko, zgodovinski arhiv in strokovno knjižnico; in drugič, zbiralo bo člane na strokovne razgovore, prirejalo poljudna znanstvena predavanja, izlete in razstave ter izdajalo znanstvene in poljudne publikacije. Pričujoči zapis želi obravnavati predvsem predavateljska in publicistična društvena prizadevanja.

Predavateljska prizadevanja

Prvi dve leti društvenega delovanja sta bili predvsem posvečeni zbiranju gradiva in pridobitvi prostorov za načrtovani lokalni muzej. Na prvem društvenem rednem občnem zboru 2. septembra 1938 so na ustanovnem zboru izvoljeni odborniki predvsem poročali o pripravah na otvoritev muzeja in o pridobivanju društvenih članov. V zvezi s slednjo aktivnostjo so na seji društvenega odbora 31. oktobra 1938 sklenili, da bodo, za informiranje o potekajočem delovanju in za utrjevanje podpore med loškimi občani, spomladi okrog velike noči priredili *»propagandno predavanje o pomenu Muzejskega društva«*.

Tako je Muzejsko društvo v sredo, 12. aprila 1939, povabilo škofjeloške meščane v risalnico meščanske šole na **1. Loški večer** in pripravilo zanj pester literarni in strokovni program. Prireditelj je začel društveni podpredsednik, notar Stevo Šink, v sporedu srečanja pa so, poleg recitacij dveh Loki posvečenih literarnih del avtorjev Tineta Debeljaka in Jana Plestenjaka, bila tri predavanja: društveni predsednik dr. Pavle Blaznik je govoril o arhivskem gradivu za proučevanje loške preteklosti, društveni gospodar prof. France Planina je ob predavanju skioptičnih slik predstavljal vsebino bodočega loškega mestnega muzeja, društveni član dr. Tine Debeljak pa je predaval o pomembnih možeh z loškega ozemlja. – Štiri mesece pozneje, 27. avgusta 1939, je sledila slovesna otvoritev društvenega oziroma škofjeloškega mestnega muzeja

z ogledom in predstavitvijo prve javne muzejske zbirke, s katero je bil vzpostavljen temelj za uresničevanje osnovnih društvenih nalog.

Vzporedno z dejavnostmi za ustanovitev muzeja pa se je Muzejsko društvo v letu 1938 prvič preizkusilo z objavo strokovne publikacije. Že na seji društvenega odbora 19. aprila 1938 je predsednik dr. Blaznik med slučajnostmi sporočil, da bo objavljena njegova znanstvena razprava o kolonizaciji Poljanske doline, in predlagal: »... *bila bi lepa poteza za Muzejsko društvo, da bi le-to kakor koli založilo: faktično ali pa samo formalno. Tiskali bi potem več izvodov, ki bi jih potem dali za malo ceno med ljudi.*« Odbornik Oto Burdych st. je predlog takoj podprl, rekoč, da naj bi ponatis razprave »*Muzejsko društvo založilo faktično, in sicer bi se tiskalo nekako 100–150 izvodov.*«. S tem predlogom so se soglasno strinjali vsi navzoči odborniki.

Znanstvena razprava dr. Blaznika je bila objavljena v Glasniku Muzejskega društva za Slovenijo (19. letnik za leto 1938), škofjeloško Muzejsko društvo pa si je pridobilo dovoljenje, da določeno število njenih posebnih odtisov izda v obliki samostojne publikacije. Na naslovnici njene kartonirane vezave je bilo natisnjeno: **Kolonizacija Poljanske doline. Napisal dr. Pavle Blaznik, gimn. profesor. Ljubljana 1938. Izdalo in založilo Muzejsko društvo v Škofji Loki. Jugoslovanska tiskarna v Ljubljani** (z društveno štampiljko sredi naslovnice in 62 stranmi besedila). – In ta prvi društveni založniški podvig je vsestransko uspel. Društveni gospodar prof. Planina je na občnem zboru 2. septembra 1938 med drugim poročal: »*Založili smo poseben odtis Blaznikove 'Kolonizacije Poljanske doline'. Dobiček od te knjige nam je neobhodno potreben, ker bomo takoj sedaj dali delat prve vitrine za razstavljanje listin in drugih predmetov.*«

Vzpodbujena z uspehom prve je kaj kmalu sledila naslednja društvena založniška akcija. Društveni predsednik dr. Pavle Blaznik je na začetku leta 1939 v Vestniku prosvetnih zvez (18. letnik, št. 1–2) objavil poljudno zgodovinsko razpravo o naseljevanju Slovencev. Že na prvi naslednji seji, 15. aprila 1939, se je društveni odbor odločil za njeno izdajo v samostojni publikaciji in da zaprosi bansko upravo v Ljubljani za prevzem nastalih stroškov. Brošura s posebnim odtisom v reviji objavljene strokovne razprave je dobila naslednji ovojni naslov: **Naselitev Slovencev. Sestavil dr. Pavle Blaznik, gimn. profesor. Izdalo in založilo Muzejsko društvo v Škofji Loki, 1939** (z 12 stranmi besedila). V dodatku k strokovni razpravi je društvo svojim članom priporočilo v branje še izbor iz novejšje strokovne literature o škofjeloškem ozemlju: zbornik Škofja Loka in njen okraj (1936), Blaznikove razprave Kolonizacija Selske doline (1928), Kolonizacija Poljanske doline (1938) in Bitenj (1928), razpravo Svetozarja Ilešiča Škofjeloško hribovje (1938) in Ivana Veiderja Vodnik po Crngrobu (1936, založil knjigovez Franc Kokalj v Škofji Loki).

Po društvenem občnem zboru v septembru 1939 so bili njegovi odborniki in nekateri drugi društveni člani predvsem zaposleni s pridobivanjem in evidentiranjem zbranega muzejskega gradiva ter ob nedeljah z dežurstvom v pravkar odprtem muzeju in vodenjem obiskovalcev po muzejski zbirki. Poleg tega pa so že na seji društvenega odbora 12. septembra 1939 sklenili nadaljevati s ciklusom Loških večerov, predvidoma ob božičnih šolskih počitnicah. Tako je bil takoj v novem letu, v torek, 2. januarja 1940, organiziran **2. Loški večer**. Na njem je imel v risalnici meščanske šole univerzitetni

profesor dr. France Stele predavanje o umetnosti v Škofji Loki in njeni okolici, spremljano s skioptičnimi slikami. Na seji društvenega odbora, ki je sledila naslednji dan, 3. januarja 1940, je predsednik dr. Blaznik poročal, »da je 2. Loški večer v vseh ozirih izpadel prav povoljno in da se bodo ti večeri nadaljevali. 3. Loški večer naj bi se vršil ob velikonočnih počitnicah«. Sklenjeno je bilo, da bo na njem dr. Blaznik predaval o cehih na Slovenskem.

Tako je že 20. marca 1940 v običajnem prostoru meščanske šole, sledil **3. Loški večer**. Na njem je društveni predsednik dr. Pavle Blaznik ob skioptičnih slikah predaval o obrtniških cehih s posebnim ozirom na Škofjo Loko. Vendar tokrat večer ni bil tako uspešen kot prejšnja dva. Na letnem občnem zboru 12. septembra 1940 je predsednik dr. Blaznik kritično poročal: »V preteklem (poslovnem, op. B. B.) letu sta se vršila dva Loška večera. Na prvem je predaval dr. Stele o umetnostnih spomenikih v loški okolici, na drugem pa dr. Blaznik o cehih na Slovenskem. Prvi večer je bil še dokaj dobro obiskan, drugi pa zelo pičlo.« Vzrok slabemu obisku naj bi bil, ker številne loške organizacije vsak teden prirejajo razna strokovna predavanja, »zato za društvena predavanja ni več pravega zanimanja«.

Predavatelj z zadnjega Loškega večera je v tem času strokovni prispevek na isto temo prispeval tudi za snujoči se Zbornik slovenskega obrta 1918–1938, ki pa zaradi vojnih razmer ni izšel. Iz gradiva zanj si je Muzejsko društvo pridobilo pravico do posebnega natisa tega članka v samostojni publikaciji: **Dr. Pavel Blaznik. O cehih na Slovenskem. Ljubljana 1940. Založilo Muzejsko društvo v Škofji Loki** (16 strani besedila, opremljenega z 12 ilustracijami iz cehovske zbirke v škofjeloškem mestnem muzeju).

Začetna živahna predavateljska in založniška društvena dejavnost je bila, žal, prekinjena. Že na občnem zboru v septembru 1940 so predvsem razpravljali, kam spraviti in kako zavarovati muzejske zbirke v primeru, da pride do vojne tudi na slovenskih tleh. Čez pet let pa so na prvem povojnem občnem zboru konec decembra 1945 govorili o stanju v muzeju med vojno in o pripravah na njegovo ponovno javno odprtje, do katerega je prišlo 28. julija 1946 v novih muzejskih prostorih v Puštalskem gradu. O društvenih publikacijah so odborniki razpravljali samo na seji 26. julija 1945, ko so določali prodajno ceno za Blaznikovo brošuro o cehih in za zbornik Škofja Loka in njen okraj iz leta 1936, katerega preostalo zalogo je po vojni od organizatorjev takratne gospodarske razstave prevzelo Muzejsko društvo. Predavateljsko dejavnost pa so skušali naslediti s predavanjem predsednika dr. Blaznika o stoletnici marčne revolucije 1848 na društvenem občnem zboru 3. februarja 1948.

V tem času se je društvo posvečalo predvsem profesionalizaciji muzejskega delovanja in novi ureditvi muzejskih razstavnih zbirk, vse kot priprava na obeležje prvega desetletja obstoja in delovanja škofjeloškega muzeja. V avgustu 1949 je bila najprej slavnostna seja društvenega odbora, ki je nato 23. oktobra 1949 v šolski risalnici organiziral javno **Slavnostno zborovanje ob 10-letnici Loškega muzeja**. Ob odsotnosti društvenega predsednika dr. Blaznika, ki je bil po meddržavni uradni obveznosti v Avstriji, je navzoče najprej pozdravil podpredsednik Stevo Šink, nakar so sledila štiri strokovna predavanja: društveni gospodar prof. France Planina je spregovoril o pomenu in nalogah Loškega muzeja; sledila sta nastopa gostujočih

predavateljev, in sicer univerzitetnega profesorja dr. Milka Kosa s predavanjem o loškem okraju kot zgodovinski enoti in umetnostnega zgodovinarja dr. Emilijana Čevca s predavanjem o umetnostnem pomenu škofjeloškega ozemlja; za zaključek zborovanja je novi ravnatelj muzeja Karel Plestenjak spregovoril o spomenikih narodnoosvobodilnega boja na loškem ozemlju. Jubileju je bila posvečena tudi predstava dramatizirane Tavčarjeve Visoške kronike v režiji Poldeta Polenca in izvedbi gledaliških amaterjev dramske sekcije Sindikalnega kulturnoumetniškega društva Tone Šiferer na odru škofjeloškega Kulturnega doma.

Predavanja, prirejena v stilu predvojnih Loških večerov, so vzpodbudila obnovev te uspešne društvene predavateljske tradicije, vendar v času prirejeni obliki. Odtlej so bila uradnemu delu letnih društvenih občnih zborov dodana aktualna informativna ali strokovna predavanja. Tako je na primer leta 1950 predsednik dr. Blaznik poročal o rezultatih svojih raziskovanj v Avstriji, povezanih z vračanjem slovenskega in jugoslovanskega arhivskega in knjižničnega gradiva, na naslednjih občnih zborih pa je predaval na primer o zgodovinskem razvoju Šorskega polja, o teritoriju loškega gospostva, o sledeh loške zgodovine v arhivih v Münchnu ter o novih izsledkih v münchenskih freisinskih arhivih.

Publicistična prizadevanja

Prve poskuse društvenega delovanja na področju publicistične dejavnosti predstavljajo samostojni ponatisi strokovnih člankov društvenega predsednika dr. Pavleta Blaznika v zadnjih predvojnih letih: Kolonizacija Poljanske doline (1938), Naselitev Slovencev (1939) in O cehih na Slovenskem (1940). Do ponovnih publicističnih prizadevanj pa je prišlo šele v začetku petdesetih let.

Na seji društvenega odbora 5. februarja 1953 je upravnik muzeja Karel Plestenjak poročal, da je pred kratkim obiskal muzej predstavnik uredništva tedenske revije *Tovariš* z namenom, da povabi nekatere loške strokovnjake k sodelovanju v izključno Škofji Loki posvečeni številki revije, ki naj bi izšla konec februarja 1953. V ta namen je vnaprej naredil nekaj fotografskih posnetkov: vhodnega portala Puštalskega gradu in njegovega dvoriščnega dela (prtljice in nadstropje, kjer so muzejski prostori), eksponatov v sitarski zbirki, Groharjeve slike *Dekle iz Sorice* in Vavpotičevega portreta pisatelja Ivana Tavčarja; nekaj slikovnega gradiva pa naj bi izbrali še iz muzejskega arhiva. Na naslednji društveni seji, 3. marca 1953, pa je bilo ugotovljeno, da so članke za loško številko *Tovariša* prispevali društveni odborniki dr. Pavle Blaznik o zgodovini freisinske Loke, Karel Plestenjak o loškem muzeju in Branko Berčič o pomembnih loških rojakih ter umetnostni zgodovinar Cene Avguštin o umetnostnem razvoju na Loškem.

Škofji Loki, njenim krajem in ljudem posvečena in zato tudi poimenovana kot **škofjeloška številka ilustrirane revije *Tovariš*** je izšla 27. marca 1953. Na naslovni strani je predstavila pogled na Škofjo Loko (foto prof. France Planina), na prvih notranjih straneh pa je bila objavljena dvostranska fotoreportaža z obiska Škofje Loke in njenih krajev (10 posnetkov) z uvodnimi spremnimi besedami uredništva. Loški prispevki so bili s poudarjenimi naslovi razvrščeni med sicer običajnimi revijalnimi informacijskimi in leposlovnimi besedili. Obsegali so 9 krajsih oziro-

ma uredniško prirejenih člankov podpisanih ali drugače dokumentiranih avtorjev in 6 novinarskih reportažnih zapisov, objavljenih na skupno okrog 10 straneh ali tretjini obsega revije. Razvrstitev člankov je bila naslednja: Domovina »malega kruhka« (France Planina), Loško gospostvo (Pavle Blaznik), Škofjeloški talci (Branislav Popov), Javni delavci iz loških krajev (Branko Berčič), Po Poljanski dolini (Lojze Krakar), Skozi Selško dolino do Zeleznikov (Milan Cirk), Gospodarska in komunalna vprašanja Škofje Loke (Janko Bračko), Škofja Loka v umetnostni kulturi (Cene Avguštin), Obiščimo škofjeloški muzej (Karel Plestenjak); nepodpisani reporterski zapiski pa so obsegali: Loška smojka (o loških znamenitostih, jezikovnih posebnostih, turističnih znamenitostih), Žirovski čevljarji gredo v svet, Škofjeloška lesna industrija, Dve partizanski (akciji iz decembra 1941), Škofjeloški slikarji (Ivan Grohar, Jurij in Janez Šubic, Anton Azbe) in Žiri vabijo. Prispevki so bili ilustrativno opremljeni s skupno 17 posnetki krajevnih in arhitekturnih značilnosti, likovnih del in muzejskih eksponatov. Zapisano in slikovno predstavitev loškega območja so dopolnjevali informativni oglasi 20 gospodarskih delovnih organizacij in Ljudskega odbora mestne občine Škofja Loka.

Na prvi naslednji društveni seji, 7. aprila 1953, je bilo ugotovljeno, da vlada v Loki splošno nezadovoljstvo, ker njej posvečena številka revije *Tovariš* ni urejena, kot je bilo dogovorjeno in ker so bili oddani avtorski prispevki samovoljno zelo slabo okrajšani. Na naslednjem društvenem občnem zboru 7. marca 1954 pa je predsednik dr. Blaznik v svojem poročilu ugotavljal, da so v zadnji poslovni dobi odborniki Muzejskega društva pripravili gradivo za loški številko *Tovariša*, ki pa je najbolj razočarala prizadete odbornike, ker so bili njihovi teksti povsem zmaličeni.

V takšnem nezadovoljstvu med Ločani, društvenimi člani in odborniki in k sodelovanju povabljenimi avtorji prispevkov za loško številko *Tovariša* sem (avtor tega prispevka B. B.) kot odbornik na društveni seji 7. maja 1953 predlagal, naj bi za revijo *Tovariš* pripravljene strokovne sestavke uporabili za izdajo samostojne društvene publikacije. Ob tem je društveni podpredsednik Stevo Šink dodal, da namerava tudi Turistično društvo izdati neko brošuro o Loki, ob kateri naj bi se v skupnem uredniškem odboru povezala Turistično društvo kot organizator in Muzejsko društvo z vsebinskimi prispevki. Razprave o tej skupni akciji so nato na društvenih sejah potekale skozi vse leto 1953. Vendar ni zaživel skupni uredniški odbor, ni bilo razrešeno financiranje brošure, niti ne dogovorjena njena vsebina. Na eni strani naj bi bila nekak vodnik po Škofji Loki turistično propagandnega značaja, na drugi strani poljudnoznanstvena publikacija. Po mnenju dr. Blaznika in prof. Planine, ki naj bi v uredništvu zastopala Muzejsko društvo, naj bi bil v publikaciji obdelan ves nekdanji freisinski teritorij v zgodovinskem, zemljepisnem in kulturnozgodovinskem pogledu in predstavljen v obliki kratkih turističnih sprehodov v širšo škofjeloško okolico. Sad nadaljnjih razgovorov, ki so se zavlekli v leti 1954 in 1955, pa ni bila poljudna znanstvena publikacija, ampak se je del zamislil uresničil v obliki turističnega vodnika: **France Planina, Škofja Loka, Selška in Poljanska dolina** (32 strani), ki ga je izdal Pripravljalni odbor za gospodarsko razstavo v Škofji Loki julija 1956.

V januarju in februarja 1954 so na dveh sejah društvenega odbora potekale razprave o pripravah in izvedbi prihodnjega društvenega občnega zbora, ki naj bi

se sestal 7. marca 1954. Med drugimi zamisljimi odbornikov sem predlagal, naj bi v Škofjeloškem prosvetnem listu, ki sem ga od sezone 1952/53 urejal v okvirju Kulturnoumetniškega društva Tone Šifrer in je periodično izhajal ob gledaliških premierah in ob drugih kulturnoprosvetnih dogodkih, objavili gradivo za društveni občni zbor. Vendar je bilo na februarški seji ugotovljeno, da v tako kratkem času odborniških poročil za natis ni mogoče pripraviti. Odločeno pa je bilo, da bo posebna tematska številka Škofjeloškega prosvetnega lista sicer posvečena društvenemu občnemu zboru, predstavljen pa naj bo v njem škofjeloški muzej; redakcija vsebine je bila zaupana odbornikom Berčiču, Doroteji Gorišek in Plestenjaku. Tako so udeleženci občnega zbora prejeli 4. številko II. letnika Škofjeloškega prosvetnega lista za sezono 1953/54, naslovljeno: **Škofjeloški muzej. Ob občnem zboru Muzejskega društva dne 7. marca 1954.** Brošura je imela naslednjo vsebino: predstavitev članov upravnega in nadzornega odbora Muzejskega društva v poslovnem letu 1953; Pavle Blaznik, Loški vitezi in mestni plemiči (odlomek iz razprave Kolonizacija in kmetstvo podložništvo na Sorskem polju); Karel Plestenjak, O škofjeloškem muzeju; Doroteja Gorišek, Muzejski arhiv v Škofji Loki; in Branko Berčič, Loški rojaki med slovenskimi javnimi delavci (nadaljevanje spisa obravnava upodabljaljoče umetnike). V ilustrativnem delu je bil predstavljen Loški grad po fotografiji pred letom 1892, Valvasorjeva Škofja Loka po lesorezu iz leta 1543 in grb freisinskega loškega gospostva iz škofjeloške muzejske zbirke. Stroški za natis so bili, kot običajno pri tem listu, pokriti z oglasoma delovnih organizacij: Gorenjske predilnice in Državnega elektrokovinskega podjetja Motor, oba iz Škofje Loke.

Za naslednjo podobno medijsko manifestacijo se je Muzejsko društvo bolje in pravočasno pripravilo. Na odborovi seji v začetku marca 1955 so ugotovili: »*Za prihodnji občni zbor... društvo zopet izda svojo številko Škofjeloškega prosvetnega lista. Vsi odborniki naj za to pripravijo svoja poročila.*» Temu je bila posvečena 3. številka III. letnika Škofjeloškega prosvetnega lista za sezono 1954/55 kot posebna samostojna publikacija: **Pregled dela. Ob občnem zboru Muzejskega društva dne 27. marca 1955.** Njena vsebina je bila naslednja: predstavitev članov upravnega in nadzornega odbora v poslovnem letu 1954; Delo Muzejskega društva v lanskem letu (poročilo predsednika dr. Pavleta Blaznika); Poročilo tajnika Muzejskega društva (poročila Doroteje Gorišek); Delo za ohranitev pristne podobe loškega mesta (poročilo društvenega gospodarja Franceta Planine); Delovno poročilo uprave muzeja v Škofji Loki za leto 1954 (poročata Karel Plestenjak in Doroteja Gorišek); in povabilo na občni zbor z objavo dnevnega reda. K poročilu Franceta Planine je bila objavljena fotografija s strokovnega obiska univerzitetnega profesorja arhitekta Jožeta Plečnika v Škofji Loki spomladi 1954. Stroške za natis brošure sta takrat pokrila oglasna Državnega elektrokovinskega podjetja Motor in Mlinskega podjetja Trata, oba iz Škofje Loke.

Že leto dni prej je bilo v zapisniku z društvenega občnega zbora 7. marca 1954 v točki dnevnega reda o samostojnih predlogih med drugim zabeleženo: *Tov. Berčič je omenil, da bo čez 20 let 1000-letnica našega kraja. Dalje opozori, da so vse razprave o Loki raztresene po različnih revijah in časopisih. Podaja predlog, da bi se pretresla možnost ustanovitve lokalne periodične publikacije, ki bi jo vodilo Muzejsko društvo. V njej bi se obravnavali starejši in novejši problemi iz zgodovine Loke.*

S tem bi se pospešilo delo Muzejskega društva in reprezentirali bi se z njo na zunaj. Ustanovil naj bi se iniciativni odbor, ki bi delo prevzel. Ustvarilo bi se boljše vzdušje in delo postalo živahnije. – Dr. Blaznik pripomni k temu, če le ni Kronika (strokovni časopis za slovensko krajevno zgodovino, opomba B.B.) poklicana za to, ker objavlja prav poljudne članke o lokalni zgodovini. – Prof. dr. Rant predlaga, naj bi to vprašanje rešil bodoči odbor.»

Kako je bil ta predlog sprejet v širšem škofjeloškem družbenem okolju in kako je začela potekati akcija za izdajo škofjeloškega lokalnega zgodovinskega zbornika, je najbolje razvidno iz poročila, ki sem ga 4. avgusta naslovil:

*Mestnemu odboru SZDL in Muzejskemu društvu
v Škofji Loki*

V zvezi z delom za izdajo »Škofjeloškega zbornika« poročam o poteku in o sedanjem stanju akcije:

Misel o izdaji nekega zbornika, ki bi vsebinsko obravnaval dogajanje na teritoriji mesta in celotne bodoče komune, je bila prvič javno sprožena na letošnjem občnem zboru Muzejskega društva. Pozneje se je za akcijo zainteresiral tudi MO SZDL. Bivši predsednik SZDL, tov. Cirik je sklical sestanek nekaterih zainteresiranih zastopnikov organizacij in posameznikov, na katerem je bil sprejet predlog o izdaji zbornika, ki naj bi prvič izšel letos ob občinskem prazniku in nato periodično vsako leto. Sklenjeno je bilo tudi, da bo letošnji zbornik založila SZDL in prisrbelala za to potrebna finančna sredstva. Podpisani se je, po odločitvi takratnega predsednika SZDL, tov. Cirika, ob pripravljanju načrta za zbornik takoj lotil tudi zbiranja sodelavcev in tehničnih podatkov. To delo je vodil tudi po spremembi v vodstvu MO SZDL in sporazumno z novim predsednikom tov. Puharjem. Danes so pripravljalna dela za zbornik v zaključni fazi.

Zbornik bo obsegal 5 tiskovnih pol, t.j. 80 strani. Vsebinsko bo razdeljen na tri skupine: prvi del bo obsegal članke in poljudne razprave, drugi leposlovje in tretji krajša poročila. V prvem delu bodo priobčeni prispevki, ki bodo obravnavali Loko in njen okoliš v očeh različnih strokovnjakov in v raznih obdobjih. Obdelan bo detajl iz NOB, prva partizanska akcija v Škofji Loki, ki bo zbornik povezal z datumom izida; nadalje bodo o našem ozemlju in o dogajanju na njem pisali arheolog, zgodovinar, prirodoslovec, geograf, geolog, umetnostni in kulturni zgodovinar, urbanist in še kdo. Pridobljeni so sodelavci: predsednik LOMO Cvetko Kobal (NOB), kustos Stane Gabrovec (arheolog), dr. Pavle Blaznik (zgodovinar), prof. France Planina (prirodoslovec in geograf), asistent Tone Ramovš (geolog), dr. Emilijan Cerc (umetnostni zgodovinar), gradbeni tehnik Marjan Masterl (urbanist). Drugi del zbornika bo prinesel leposlovno prozo pisatelja rojaka in talca Toneta Šifrerja. V tretjem delu bo na kratko obravnavana tekoča aktualna družbena in društvena problematika našega teritorija. Tu bodo objavljena poročila o stanju lokalnega življenja in slično. Tekst zbornika bodo dopolnjevale slike.

Za natis sem dogovorjen s tiskarno »Tone Tomšič« v Ljubljani. Rokopis zbornika mora biti oddan v prvi polovici septembra, da bo knjiga lahko izšla v decembru za

občinski praznik. Format zbornika bo revijalen. Cena tiskarskega dela z vštetiimi klišeji za naklado 1000 izvodov po 5 tiskovnih pol znaša okrog 120.000.– din. Temu je treba dodati še znesek za honorarje avtorjem, ki bo znesel okrog 40.000.– din. Skupno je treba računati torej na izdatek okrog 160.000.– din.

Najnižja prodajna cena bi lahko bila 100.– din. za izvod zbornika. Prodaja bi tako krila 100.000.– din izdatkov, poskrbeti pa bi bilo treba še za kritje preostalih 60.000.– din. To bi si lahko zasigurali ali z oglasi – še bolje z nabiranjem tiskovnega sklada, ker bi bilo lepše, da bi izšel zbornik brez oglasov – ali kako drugače. Če bi hoteli kriti stroške samo s prodajo, bi morali nastaviti ceno na 160.– din za izvod. Za prodajo zbornika bi se bilo najbolje nasloniti na mrežo članstva Muzejskega društva, ki bodo za zbornik najbolj zainteresirani, del naklade pa ponuditi knjigarnam v komisijsko prodajo.

Ob zaključku

1. Prosim za odobritev dosedanjega dela.
2. Muzejsko društvo in SZDL pri svojih organizacijah naj poskrbita za poročila oziroma za članke o problematiki njihovega dela. Članke je treba oddati do 1. septembra 1954.
3. Želim, da se imenuje uredniški odbor, ker ne bi hotel sam odločati pri končnem izboru prispevkov in pri ureditvi zbornika. V odboru naj bosta poleg mene še predstavnik Muzejskega društva (predlagam: prof. France Planina) in SZDL (mogoče prof. Andrej Česen, prof. Tomo Podnar ali kdo drug).
4. Pristopiti je treba k nabiranju tiskovnega fonda ali k drugačni finančni ureditvi akcije.
5. Z ozirom na to, da bo zbornik izhajal periodično tudi prihodnja leta, predlagam, naj se ga temu primerno poimenuje in da naj prevzame skrb za njegovo izdajanje Muzejsko društvo ali muzej kot najbolj primerna kulturna organizacija oziroma ustanova na območju bodoče škofjeloške komune. Ta dva naj bi prevzela tudi skrb za prodajo in za obračunavanje prodane naklade s SZDL, ki naj bo v zborniku navedena kot založnik.

Ker je ureditev zgoraj navedenih vprašanj, zaradi postavljenih terminov (september in december) in zaradi nemotenega poteka akcije (finančna stran) aktualna in nujna, prosim, da takoj pristopite k obravnavanju in reševanju.

Škofja Loka, dne 4. avgusta 1954

Branko Berčič, l. r.

Predsednik Muzejskega društva dr. Blaznik se je v tem času mudil v Münchnu, kjer je proučeval freisinško arhivsko gradivo o loškem gospodstvu. S pripravami za loški zbornik ga je obveščal prof. Planina, s katerim sva kot društvena predstavnik sodelovala pri njegovem snovanju. Ko je bil obveščen o terminskem planu za oddajo prispevkov in natis publikacije, mi je na razglednici iz Münchna 19. julija 1954 med drugim sporočil: »Prof. Planina mi je pisal glede Zbornika. Rad bi se odzval vabilu, vendar mi je iz tujine nemogoče. Če bi Zbornik izšel proti začetku novembra (tu je

imel v mislih oddajo prispevka, op. B.B.), *bi lahko računali tudi na mene. Saj gradiva mi zares ne bo manjkalo. Tako pa prosim, da me opravičite, čeprav mi je – odkrito rečeno – hudo...»*

Z majhno zakasnitvijo sem mu v pismu 5. avgusta 1954 med drugim zapisal: *«... Ne samo Vam, tudi meni osebno in nam vsem skupaj bi bilo hudo, če bi moral naš letošnji zbornik iziti brez Vašega sodelovanja. Vodilni rojak znanstvenik vsekakor mora sodelovati – tega mnenja smo vsi. In da bi bilo to zaradi Vaše odsotnosti tam v zakladnici loške zgodovine sploh mogoče, smo zadevo uredili takole: Rokopis za zbornik moramo oddati v začetku septembra, Vaš prispevek pa bomo po dogovoru s tiskarno lahko oddali šele s korekturami, to je nekako okoli začetka novembra. Upam, da Vam bo takšen časovni termin odgovarjal in Vam dopustil možnost, da boste svoj prispevek napisali po vrnitvi domov. O obsegu se bomo pogovorili pozneje, to tem lažje, ker bomo imeli v rokah že vse ostalo gradivo...»* Nato sem ga obvestil še o predvidenem obsegu, financiranju in vsebini zbornika in dodal: *«... Takšna bo notranja podoba našega zbornika. Kaj pestra bo, cel omnibus! Mislim, da je ta širina popolnoma pravilna in edino odgovarjajoča. In temu primerno je zborniku treba nadeati tudi zunanje lice – mislim na poimenovanje. Če predpostavim, da zbornik ne bo enkraten, samo letošnji pojav, temveč da bo izhajal redno vsako leto ob občinskem prazniku – in o tem smo govorili – pa pomislim na množico podobnih publikacij, ki rasto kot gobe po dežju (Celje, Mengeš, Kranj itd.), me ime »Škofjeloški zbornik« ne zadovolji. Ne pove mi tega, kar bi želel in kar naj bi publikacija bila za nas rojake in za ostali kulturni svet. Pred očmi imam pričetek in vlogo mariborskega ČZN (Časopis za znanost in narodopisje, op. B. B.) v nekoliko drugačni, lokalno ožji in specifično naši obliki. Zborniki so bolj ali manj muhe enodnevnice in bi takšna oznaka kvečjemu šla kot podnaslov z ozirom na vsebino, ki je res zbrana od vseh strani. Če utegnete, prosim, razmislite malo o tem in predlagajte pametno rešitev. Par primerov: Kronika škofjeloške komune (mogoče premoderno, ne obseže vsega gospostva?), Acta freisingensia locopolitana (preozek, čisto znanstveni naziv ?), Glasnik ali Vestnik škofjeloškega muzeja (?) ali podobno...»*

Dr. Blaznik mi je že 9. avgusta 1954 s pismom med drugim sporočil: *«Glede mojega članka si ne belite glave! V konceptu ga imam že napisanega. Naslov: 'Na obisku v Freisingu' ...Članek moram samo spisati s strojem, pa ga Vam bom takoj poslal. Upam, da bom že na kakšen način prišel do stroja. Ime publikacije: Predlagano 'Kronika škofjeloške komune' mi ne ugaja, tudi ne ustreza glede obsega. 'Acta frsg. locopol.' tudi ne zajame vsebine. Bolj bi bil navdušen za firmo muzeja, ki se mora zanimati za vse probleme, katerih se bo publikacija dotikala. 'Glasnik' mi ne ugaja, ker je kopija GMS (= Glasnik Maticе slovenske, op. B. B.). Odločite se za 'Vestnik šk. m.' ali kaj podobnega. To je seveda moj skromen nasvet. – Zelo me veseli, da je Loka tako razgibana in da ima na krmilu razumne ljudi, ki jim je nekaj tudi do kulture...»*

Čez dober mesec dni, 13. septembra 1954, mi je dr. Blaznik naknadno sporočil, da ima težave s pisalnim strojem za prepis članka, sicer pa ga bo poslal kar v rokopisu in bo zato pač treba paziti pri korekturah. Takoj ko pa je korekturni odtis prejel, ga je pregledal in ga 12. novembra 1954 vrnil s spremnim pismom in navodilom za članek spremljajoči upodobitvi Loke iz leta 1697.

Medtem je Škofjeloški prosvetni list (leto II, sezona 1953/54, št. 8, posvečen predlogu za gradnjo novega kulturnega doma) objavil informacijo za širše loško kulturno občinstvo o pripravah, predvideni vsebini in izidu tako imenovanega škofjeloškega zbornika. Odbor Muzejskega društva pa je o publikaciji razpravljal na svoji seji 3. novembra 1954. V sejnem zapisniku jo je prvič uradno označil za revijo »Loški razgledi« ter potrdil, da bo njen izdajatelj, medtem ko bo založnik občinski odbor SZDL v Škofji Loki. Odbor je bil tudi obveščen, da so v tiskarni že vsi prispevki za zbornik, ki bo obsegal ok. 200 strani besedila in bo izšel za občinski praznik 18. decembra 1954. Vendar se, zaradi preobremenitve tiskarne z aktualnimi novoletnimi naročili, predvidevanje o izidu prvega letnika Loških razgledov ni uresničilo. V zapisniku društvene seje 5. januarja 1955 je zabeleženo pojasnilo, da so v tisku zadnje tiskovne pole in da bo tiskanje zbornika zaključeno v naslednjem tednu.

Škofjeloški domoznanski zbornik: **Loški razgledi I. Muzejsko društvo v Škofji Loki. December 1954.** – je dejansko izšel v mesecu januarju leta 1955. Njegov urednik je bil Branko Berčič, opremljevalec pa akademski slikar Pavle Bozovičar. Založil ga je Mestni odbor Socialistične zveze delovnega ljudstva ob škofjeloškem občinskem prazniku 18. decembru 1954. Vsebina je bila razdeljena na štiri dele. Pod geslom *Le vkup, le vkup, uboga gmajna* so bili zbrani prispevki: Začetki ljudske vstaje v Škofji Loki (avtor Cvetko Kobal – Florijan), Spomin na prvo partizansko pomlad (France Kavčič – Veljko) in Nekaj gradiva o narodnoosvobodilni borbi na Gorenjskem v letih 1941 in 1942 (Branko Berčič). V skupini *Razgledi* so bile objavljene znanstvene razprave in strokovne raziskave: Kako se je razvila loška pokrajina (France Planina), Na obisku v Freisingu (Pavle Blaznik), Umetnostni pomen škofjeloškega okoliša (Emilijan Cevc), Rod, dom in prvo šolanje pisatelja Ivana Tavčarja (Branko Berčič), Nahajališča in uporaba okrasnih kamnov na škofjeloškem ozemlju (Anton Ramovš), Podnebje Škofje Loke (Janko Sicherl), »Zgornji stolp« na Kranclju in nekdanja župna cerkev v Stari Loki (Cene Avguštin) in Urbanistična ureditev Loke v očeh njenih prebivalcev (Marjan Masterl). V oddelku *Leposlovje* je bila natisnjena novela Če se ustavi motor (Tone Šifrer). V oddelku *Poročila in problematika* pa so bili razvrščeni članki: Prometna pota in gospodarski razvoj Škofje Loke (Jelo Janežič), Cestno omrežje in prometno vozlišče v Škofji Loki (Marjan Masterl), Pomen vajenskih šol za naše gospodarstvo (Jelo Janežič), Razvoj in delo Mestne ljudske knjižnice (Branko Berčič), Par gledaliških problemov in Nekaj problematike škofjeloških študentov (oboje Janko Krek). Zbornik je obsegal 180 strani besedila in ilustrativnega gradiva ter 11 strani čestitk za občinski praznik in oglasov družbenopolitičnih ustanov in gospodarskih delovnih organizacij. Tehnični urednik je bil Stane Krapež. Naklado 1200 izvodov je natisnila Tiskarna Toneta Tomšiča v Ljubljani.

Od štirih vsebinskih razdelkov v prvem letniku Loških razgledov je tematika o narodnoosvobodilni borbi obsegala 40 strani ali 23 %, Razgledi 94 strani ali 54 %, Leposlovje 14 strani ali 8 % ter poročila in problematika 26 strani ali 15 %. Prispevki so posegali na strokovna področja naravoslovja (Planina, Ramovš, Sicherl), starejše zgodovine (Blaznik, Avguštin), novejše zgodovine (Kobal, Kavčič, Berčič), literarne zgodovine (Berčič, Šifrer), umetnostne zgodovine (Cevc), urbanizma (Masterl), šolstva (Janežič, Krek), knjižničarstva (Berčič) in gledališča (Krek). Kot sofinancerji so izid

zbornika omogočili: Mestni občinski odbor SZDL in Mestni občinski komite ZKS, Ljudski odbor Mestne občine, tovarne Šešir, Gorenjska predilnica, Motor, Gradis, Jelovica in Odeja ter podjetja Tehnik, Železnina in Transturist, vsi iz Škofje Loke.

Ob izišlih Loških razgledih je društveni odbor razpravljal na svojih sejah 2. februarja in 2. marca 1955. Dogovorili so se o razdelitvi naklade zbornika za reprezentativne potrebe založnice in občine, za razširjanje med društvenimi člani in za prosto prodajo. Ugotavljali so splošno zanimanje za publikacijo doma na loškem območju in drugod, da so ocene o njej pohvalne, da naročila za nakup nenehno prihajajo in da je prodana že polovica naklade. Razmišljali so tudi o pripravah na izdajo naslednjega letnika Loških razgledov. Predsednik društva dr. Blaznik pa je v svojem poročilu na društvenem občnem zboru 27. marca 1955 zapisal: *«V pretekli poslovni dobi je izdalo Muzejsko društvo Loške razglede v želji, da seznaní na poljuden način široke množice s kulturnim, socialnim in političnim življenjem na loškem ozemlju v preteklosti in sedanjosti. Založnik MO SZDL v Škofji Loki je omogočil, da je naš zbornik spríčo nizke cene dostopen vsakomur; za kar naj se založniku tudi na tem mestu javno zahvalim. Odbor Muzejskega društva želi, da s to publikacijo nadaljujemo. Po našem načrtu naj bi Loški razgledi izhajali letno, in sicer ob občinskem prazniku.»*

O izidu Loških razgledov je slovensko javnost prvi obvestil osrednji časnik Slovenski poročevalec, ki je celo na častnem mestu vrh druge strani dnevnika in s posebno poudarjenim naslovom **Loški razgledi** objavil poročilo svojega takratnega lokalnega dopisnika: *«Po dolgem pričakovanju smo Ločani dobili prvo povojno publikacijo Muzejskega društva v Škofji Loki. Že pred vojno je društvo od časa do časa izdalo kakšno samostojno znanstveno delo (Pavla Blaznika, Planine itd.), sedaj pa se je odločilo za almanah. Na prvi pogled lahko razberemo osnovno misel Loških razgledov: pogled v preteklost, sedanjost in bodočnost Loke in okolice.»* Nato predstavi v zborniku objavljene prispevke in njih avtorje ter nadaljuje: *«Že po tem kratkem pregledu lahko ugotovimo, kako je bila potrebna takšna publikacija. Še bolj pa se bo povečala njena vrednost, če se ji bo pridružila vsako leto nova. Prva številka daje dragoceno gradivo raziskovalcem našega kraja na vseh področjih, obenem je lep dokument dela in dragoceno darilo Ločanom za občinski praznik.»*

Obširneje pa je javnosti Loške razglede predstavil društveni odbornik prof. France Planina s člankom **Loški razgledi, prispevek h krajevni književnosti** v časniku Ljubljanski dnevnik. Osnovne misli in glavni poudarki v njem so naslednji: *«Podoba domovine je kakor mozaik. Sestavljamo jo iz podrobnega poznavanja njenega turističnega in zgodovinskega značaja.»* Naštevá nekaj dobrih krajepisnih del v Sloveniji in nadaljuje: *«Škofjeloško ozemlje je vzpodbudilo že več proučevalcev s tem, da je bilo upravno gospodstvo vezano na lepo zaokroženo geografsko celoto in se skozi 800 let ni spreminjala. Zato ga poleg pokrajinskih mikavnosti odlikujeta neka posebna enotnost zgodovine in neprekinjen razvoj umetnostnih in narodopisnih vrednot.»* Navaja dela F. Pokorna, P. Blaznika, zbornik iz leta 1936 in ugotavlja: *«Novi čas ... pa zahteva od kulturnih rojakov Ločanov novih osvetlitev. Ob pripravah na urbanistično ureditev mesta so se kar vsiljevale zahteve glede temeljitejše proučitve nekaterih uprašanj ..., da je treba vskladiti gospodarske interese s kulturno-zgodovinsko in turistično pomembnostjo kraja. Iz teh prizadevanj je zrastle delo ...*

zbornik, ki nosi naslov *Loški razgledi* in ki ima svoj pomen, ker se s svojo vsestranostjo in tehtnostjo uvršča med najboljša slovenska krajepisna dela in osvetljuje Loko z novih, sodobnejših vidikov.« Pregledno predstavi avtorje in vsebino njihovih prispevkov in zaključuje: »Zbornik sicer ne daje zaključne slike kraja, a jo v mnogočem bistveno sestavlja. Saj tudi njegovo izdajanje ni zaključeno, kakor obeta številka I v naslovu. Želimo, da bi odslej izhajal redno za občinski praznik in bi dosegal tega prvega po pestrosti in stvarnosti.«

Poglejmo še, kako je bila nova škofjeloška domoznanska publikacija sprejeta v slovenski zgodovinski publicistiki. Zgodovinar Jože Šorn je v strokovnem časopisu za slovensko krajevno zgodovino *Kronika* objavil poročilo z naslovom **Loški razgledi I. Izdalo Muzejsko društvo v Škofji Loki decembra 1954**, v katerem je med drugim zapisal naslednje ugotovitve: »Lokalnozgodovinski zborniki se vrste pri nas kar precej hitro drug za drugim. Za celjskim, slovenjgraškim, ptujskim itd. je pred nami nekaj podobnega – Škofjeloški razgledi. Tako pobudo moramo samo pozdraviti, ker vsebujejo objavljena dela včasih tudi zelo kvalitetne članke, po drugi strani pa so odraz živahne in ambiciozne delavnosti naših zgodovinskih, muzejskih in podobnih društev.« Po pripombi o hibah pri razvrščanju prispevkov v teh zbornikih pregledno informira o avtorjih in vsebinah njihovih prispevkov v ocenjevanem zborniku ter nadaljuje: »Knjiga je vzbudila vso pozornost, zlasti še, ker I. številka zbornika napo-

Ob obisku arhitekta Jožefa Plečnika v Škofji Loki leta 1954. Od leve: Branko Berčič, Svetko Kobal, Jožef Plečnik, Marijan Masterl in Melhior Golob. (Foto Marijan Masterl)

veduje nadaljnje zvezke Razgledov. Če vrednotimo čisto praktično naše zbornike, zlasti še te-le Razglede, moramo pripomniti, da bi bilo prav, če bi jih imele vse šole, da bi se profesorji in mladina že pred odhodom, postavimo, na izlet mogli seznaniti z znamenitostmi krajev, ki jih obiščejo. Ne bi bilo napak, če bi jih vzeli v roke še naši turistični uradi in njihovi vodiči. Tudi takim praktičnim namenom Razgledi docela zadoščajo.*

V preteklosti in sodobnosti geografsko, zgodovinsko, gospodarsko, kulturno in družbeno povezano škofjeloško območje je z zbornikom Loški razgledi leta 1954 dobilo svojo prvo domoznansko periodično publikacijo. Namenjena je vsem občanom in najširšemu krogu loških rojakov in prijateljev za spoznavanje svoje ožje domovine skozi tisočletno dogajanje na ozemlju in med ljudmi v porečju treh Sor. V loškem domoznanskem zborniku so odprte strani za objavljanje prispevkov loških rojakov in vseh drugih avtorjev z najrazličnejših strokovnih področij, ki obravnavajo dogodke in ljudi na območju nekdanjega loškega gospodstva. Loški razgledi so zrasli iz prizadevanj in tradicije škofjeloškega Muzejskega društva, da prispeva k odkrivanju bogate duhovne in materialne, zgodovinske in kulturne dediščine ožje domačije ter k širjenju vednosti o tem med svojimi društvenimi člani, loškimi rojaki in drugimi loškimi prijatelji. Prvi Loški razgledi so, ob vztrajnem prizadevanju loških domoljubnih zanesenjakov na poti od povedane do natisnjene domoznanske besede, odprli novo možnost in pokazali smer do novih iskanj in spoznanj.

Viri in literatura:

- Arhiv Muzejskega društva v Škofji Loki: Knjiga zapisnikov odbora in občnih zborov. (Hrani Zgodovinski arhiv Ljubljana. Enota v Škofji Loki)
- Berčič, Branko: Uredniška korespondenca. (Hrani avtor)
- Blaznik, Pavle: *Kolonizacija Poljanske doline*. Ljubljana / Škofja Loka, Muzejsko društvo 1938. - P. o. iz Glasnika Muzejskega društva za Slovenijo XIX, 1938. (Hrani Knjižnica Ivana Tavčarja v Škofji Loki)
- Blaznik, Pavle: *Naselitev Slovencev*. Ljubljana / Škofja Loka, Muzejsko društvo 1939. - P. o. iz Vestnika Prosvetnih zvez XVIII, 1939. (Hrani Loški muzej Škofja Loka)
- Blaznik, Pavle: *O celih na Slovenskem*. Ljubljana / Škofja Loka, Muzejsko društvo 1940. - P. o. iz Zbornika slovenskega obrta 1918-1938. (Hrani Loški muzej Škofja Loka)
- Tovariš*, ilustrirana revija. Letnik IX, št. 13, Ljubljana 27. marca 1953. (Hrani Loški muzej Škofja Loka.)
- Škofjeloški prosvetni list*. Leto II, sezona 1953/54, št. 4, Škofjeloški muzej in št. 8, Novi kulturni dom, str. 148, Škofjeloški zbornik; leto III, sezona 1954/55, št. 3, Muzejsko društvo: Pregled dela. (Hrani Knjižnica Ivana Tavčarja v Škofji Loki.)
- Loški razgledi I*. Škofja Loka, Muzejsko društvo 1954.
- (jak = Janko Krek?): Loški razgledi. *Slovenski poročevalec* 1955, št. 43, Ljubljana, 21. februarja.
- Planina, France: Loški razgledi, prispevek h krajevni književnosti. *Ljubljanski dnevnik* 1955, št. 46, Ljubljana 24. februarja
- Šorn, Jože: Loški razgledi I. Izdalo Muzejsko društvo v Škofji Loki decembra 1954. *Kronika III.*, št. 1, str. 55, Zgodovinsko branje.
- Berčič, Branko: Snovanje in ustanovitev Muzejskega društva v Škofji Loki. *Loški razgledi* 34, str. 16-19, Pravila Muzejskega društva v Škofji Loki.
- Kaluža, Ludvik: *Bibliografija profesorja Franceta Planine (1901-1992)*. Škofja Loka, Knjižnica Ivana Tavčarja 2001, str. 54. *Turistični vodnik Škofja Loka, Selska in Poljanska dolina*. (Bibliografija pomembnih osebnosti s Škofjeloškega 1.)
- Eržen, Matjaž: *Bibliografija dr. Pavleta Blaznika 1903-1984*. Škofja Loka, Knjižnica Ivana Tavčarja / Muzejsko društvo 2003, str. 55-59 (1938-1954) pass. (Bibliografija pomembnih osebnosti s Škofjeloškega 2: *Loški razgledi*. Doneski 8.)